

SEAD ALIĆ

Sveučilište Sjever, Sveučilišni centar Koprivnica /
University North, University Centre Koprivnica

Pad u prozu

Uz poeziju Pavla Vuk-Pavlovića

Sažetak

Pronalazak pisma bio je pronalazak sredstva za skladištenje podataka. Kao sredstvo za skladištenje podataka, proza je odredila karakter vremena u kojemu će skladištenje biti važnije od čina stvaranja, odnosno proizvodnje. Tehnika skladištenja postala je tako važnijom od supstance koja se skladištila. U vremenima prije pisma čovjek je skladištio – pjevanjem. Pjevajući, čovjek je bio bliže i sebi i zajednici u kojoj je živio, pa i onome o čemu je pjevao i onome što je pjevao. Vrijeme proze u kojemu živimo idealno je za skladištare duha, no psiha i dalje traži živu riječ, živu osobu – život blizak govoru koji povezuje unutarnji i vanjski svijet, koji pjeva. Na primjeru pjesama Pavla Vuk-Pavlovića i njegove filozofije, tekst želi progovoriti o potrebi filozofije za poezijom.

1. Ono što je u nama i što želimo podijeliti s drugima, što želimo ostaviti kao poruku – ne može uvijek stati u logične, smislene, teorijske prozne rečenice. Duh u nama poželji zaplakati, vrisnuti, pozvati na pobunu, iznenaditi, dovesti nas nad provaliju gdje ćemo možda shvatiti smisao onoga što se takvim rečenicama nije moglo izgovoriti i što je moglo samo – vrisnuti pjesmom. Vuk Pavlović u *Sedmom sonetu* protestira protiv čovjeka koji snuje o sve snažnijem i strašnijem oružju, o napretku koji donosi napredniju smrt. Čovjek u filozofu postaje pjesnik i s tugom i rezignacijom pita sve nas i sebe sâma: »čovjek, gdje je?«

2. Čovjek je onaj koji se još uvijek zna »natjecati sa zvijeri«. Samo čovjek to radi ugladeno. U rukavicama. Tako da izgleda kao da se drugoga želi usrećiti. Verige i lanci dokaz su volje ugnjetača, kaže Vuk-Pavlović, a kao da misli na one koji nas usput uvjeravaju da je to za naše dobro i našu sreću. Tako aktualno i tako bolno: »Još ubijene kriju brda i klanci«,¹ pjeva pjesnik jer i zna i sluti; i kako je bilo i kako će biti – i kako je nama danas. I poput Kamovljeve psovke ni ovaj duhovni čovjek ne može ne primijetiti, pa gotovo snagom psovke reći:

»Još laskavci su prvi uzvanici.«²

¹ Pavao Vuk-Pavlović, *Pjesme i aforizmi*, ur. Milan Polić, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 2012., str. 158.

² Ibid., str. 159.

3. Iz slabosti, mi ljudi, radimo najstrašnije stvari. Pokušavajući se predstaviti boljima, snažnijima, važnijima, moćnijima, uništavamo sve oko sebe, obitelj, prijatelje, sugrađane, a ako imamo vlast u rukama, onda i druge narode: »Nemoć izaziva osvajanje«,³ kaže Vuk Pavlović i detektira duhovnu bijedu i nesigurnost svih onih koji posegnu za tuđim teritorijem. Junačine su ludaci, poručuje nam ovaj Vuk-Pavlović, dodajući kao pojašnjenje da:

»Stečenu nigdje nema trajanja.«⁴

Teško je poetskom dušom osjećati svijet osvajanja, nesigurnosti, jada, praznine, grubosti... Pavao Vuk Pavlović spušta se do najdubljih korijena zla i tamo pronalazi nesigurnost kao ono što pokreće kotač zla.

4. I dok jedni postaju sve siromašniji, drugi na leđima njihove nesreće postaju časni i ugledni. Kao da pjeva o kontejner-ljudima koji su doskora imali kakvu takvu sigurnu egzistenciju, a sada su spali na to da prekapaju smeće. Walter Benjamin davno je zabilježio da je svaki dokument kulture istovremeno i dokument barbarstva. Slično bilježi i Vuk Pavlović kazujući:

»na stramputicama i padu bijednih, sretnici dižu ugled si i čast.«⁵

Izgovor za nesreću koja nas je zadesila da živimo u ovakvim okolnostima u kojim živimo je to da smo to sâmi htjeli i da smo to sâmi odabrali. »Nismo!«, vrisnuo bi Vuk Pavlović da je danas među nama. Ili bi, kao u ovom sonetu, protestirao protiv onih koji će

»i gušiti otpor sve do istrebljenja, da bi se koristio ropski rad.«⁶

5. Na zemlji se vije stijeg neslobode. Tako je bilo. Tako je i danas. Filozof i pjesnik zna i osjeća, piše i pjeva o onima koji osjećaju snagu i dubinu, ljepotu i magnetizam slobode, ali koji znaju koliko se prepreka stavlja između ljudi i slobode. I dok su jedni za slobodu spremni nositi ogromne terete kroz život, pa i umrijeti (jer živjeti bez slobode zapravo je ne-bitu u prividu života) – vlast će uvijek pronaći način da zaljubljenike u slobodu proglasiti čudacima, nerealnim ljudima, onima koji su skloni iluzijama. Sloboda će u ljudima uvijek biti progonjena. Jer dok je tračka slobode u nama – hijerarhija ne može biti mirna. Iskra stvara plamen, a iskru rađa osjećaj slobode.

³ Ibid.

⁴ Ibid.

⁵ Ibid., str. 160.

⁶ Ibid.

6. Onaj koji bi se trebao ugledati na ono najbolje i najvrednije u sebi, pronalazi slike. Projicira svoje moći u neke čudne ljude, institucije, situacije... Pojavljuju se vojskovođe kao voditelji duha. Silnik i državnik bivaju slavljani, premda bi pravi primjer nerijetko bilo njihovo zatvaranje (ili u najmanju ruku preodgajanje). Čovjek postaje svetac jer tako odgovara hijerarhiji kojoj su potrebne stepenice koje vode do neba. Umjetnik se upreže u gradnju iluzije humanih odnosa. Znanstvenik prodaje svoje znanje za slavu. U ime njegove slave sposobni smo razoriti svijet. Ionako svijet postaje svijet pustolova razbojnika, novčara... Pavao Vuk-Pavlović slika crnu pozadinu na kojoj treba zasjati odgojna riječ učitelja, pedagoga, pjesnika, filozofa. Vjera u napredak, povjerenje je čovjeka u strojeve. Ironično i snažno Vuk-Pavlović ismijava se sirenskom zovu snage motora, strojeva, tehničkom svijetu koji obećava, a u osnovi porobljava. I san tog »zemnika« postao je strojno oblikovan. Budućnost se vidi u radu strojeva koji će čovjeka učiniti sretnim. Zaboravljaju se umrli na putu prema tim vremenima. Zaboravljaju se prevare vlasnika strojeva. Zaboravljaju se ideologije onih koji strojevima upravljaju. čovjek se nada osloboditi zemaljsko zla, ali ne vidi da mu se mora robovati.

7. Filozof Pavao Vuk-Pavlović u svojoj misli sabire cjelokupnu tradiciju filozofijskog mišljenja. Možemo detektirati oslonac njegove misli, navoditi citate autoriteta na koje se oslanja. Riječ je definitivno o znalcu koji s »ramena velikana« gleda prema vremenima koja dolaze i tim vremenima šalje poruku.

Pjesnik Pavao Vuk-Pavlović istovremeno u *43. rijeku* kaže: »Moj put je moj – unatoč mnogoj glavi, što svemudra za putove zna bolje...«.⁷ Filozof Vuk-Pavlović respektira tradiciju, poštuje velika imena koja mu prethode, poučava mlade dosezi-ma tih mudrih glava. Istovremeno, pjesnik Pavao Vuk-Pavlović ima potrebu pjevati o svojoj odluci da ide svojim putem. Svaki je čovjek neponovljiv unatoč i usprkos utjecajima i autoritetima. Pjesnik Vuk-Pavlović ima potrebu reći da se razlikuje od onih koji kule od karata grade na tuđoj slavi, da se razlikuje od sitnih, možda i vrijednih bića, ali bića koja se bore jedni protiv drugih; ima potrebu reći da ga ne smeta zloba onih koji se pozivaju na drugo, drugačije, različito ime Boga. Pjesnik ne želi prostituirati svoj duh samo zato da bi bio u javnosti. Vuk-Pavlović ima potrebu pjevati o tome kako nije impresioniran silnicima niti da mu imponiraju ulizice. Svoju bol liječi u hladu vlastitoga duha. Također, pjesnik Vuk-Pavlović ima potrebu reći da ga nisu pretvorili u neki (možda prepisivački) stroj. Svoju autentičnu misao on sadi na svom polju, svojim riječima i to je prepoznatljivo u svakom njegovom tekstu.

Zašto je filozofu Vuk-Pavloviću potrebno pjevanje? Otvarajući ovo pitanje mogli bismo se upitati i otkud velika i neraskidiva sklonost filozofije prema poe-

⁷ Ibid., str. 75.

ziji, njihova povezanost i upućenost jedne na drugu. Pitanje je značajnije nego što izgleda na prvi pogled.

8. I previše je onih, smatra Pavao Vuk-Pavlović, koji svoj trenutak, ovaj trenutak, trenutak u kojem trebaju kovati svoju vrijednost – premazuju bojama prošlosti, trulim daskama plovila koja su nekada davno slavno (plovila) misaonim svijetom. Na prošlost i pretke pada svojevrsna aura rđe koja nas tjera da na svoj put u svoju budućnost krenemo naoružani svojom vjerom. Sjeme smisla svatko od nas mora sâm za sebe sliti. Ne hvaliti se ljepotom koja je bila. Ne opterećivati mržnjom koja upirući prstom u prošlost zapravo živi i danas, upravo kroz to upiranje prstom. Jedini svijet u kojemu ima smisla živjeti svijet je koji se uvijek iznova stvara. Sa svakom riječju, rečenicom, govorom, činom, umjetnošću, pjesničkim ili filozofskim tekstom. »Kuj vrijednost«, bilježi pjesnik. Ima potrebu ukazati na neponovljivost trenutka koji može i mora biti ispunjen smislom.

Zašto to naprosto ne kaže? Zašto pjeva? Pitanje je naizgled nevažno jer bi se u korpusu Vuk-Pavlovićevih tekstova zasigurno pronašla slična u prozi izgovorena misao. Ali pjevati o tom trenutku, uza sve napisane tekstove, to govori o intuitivnom značenju stvaralačkog poetičkog govora u gradnji vrijednosti uljuđenog svijeta, govori o toj estetskoj dimenziji – onoj jedinoj u kojoj kao ljudi bitno rastemo.

9. Čovjek je *anthropos* (onaj koji stremlji prema gore) Ono što je veće od čovjeka potrebno je ako ni zbog čega drugoga, onda zbog 'zemaljskih sramota', zbog onoga što se ljudima radi (konačno, što je i Pavloviću učinjeno), a što je Vuk-Pavlović stoički podnio.

Ljepota hrani mišlju o nebeskoj cjelini kojoj se približavamo približavajući se smrti. Čovjek sniva da je budan i da bistro vidi ono što se polako umata u maglu. Sâm sebi nepoznat uvijek je bliži slici o sâmom sebi nego svom biću. Puninu života shvaća samo onaj tko je bio u naručju smrti, tko se s njom druži kao s bliskim prijateljem i muzom. Smrt usmjerava k životu punine, uzdiže i ispunjava, vodi do stvaralačkoga vrela kojemu se na kraju života vraćamo – šutnjom.

10. Onaj koji se uzdigne do razine stvaralačkog vrela neće biti u tmuni ni kada se ugasi svjetlo života. Punina stvaralačkog samo je putokaz punine u koju uranja tijelo koje zatvara oči. Život je izloženost, nerazumijevanje, ponekad pustinjska oluja, oluja pustinjskih duša, oluja pustinja bez duša... Nema zaklona od napada ljudi koji zlo rade u ime zakona...

Otuda nada da postoji žar sunca koje grije iz dubine, s onu stranu zvijezda, negdje u unutarnjoj povezanosti s onim čemu se cijelog života bilo na tragu. Ako nas istina bića ne vodi k ovozemaljskim stvarima, ako je srce svijeta u našem vlastitom srcu s kojim se možemo, ali i ne moramo sresti cijelog svog života – onda je

put istine onaj koji pjesnika vodi k jedinstvu, onoj vrsti jedinstva, osjećaju i doživljaju jedinstva koji se ne mogu iskazati filozofijskim diskursom.

11. Filozofija ne može tako snažno, lijepo, bolno i uzvišeno govoriti o smrti. O našem kratkom prolasku kroz život i povratku suncu koje grije iznutra. Samo poezija može govoriti tako da se cjelokupno ljudsko biće i sav život u tome osjete, dožive i prepoznaju. Mi smo poput pjene koja se pojavi i nestane. Uzdižemo se do uzvišenog da bismo (barem u ovom životu) završili padom u bezdan. Šimićevska smrt u nama spava. Mi smo joj samo pokriće i zaklon. Ona nas uvijek iznova stavlja pred egzistencijalno pitanje: odgovoriti snazi užitka na koje nas navodi tijelo, užitka koji nudi trenutke podređujući im sve ostale dimenzije ljudskog bića i njegove mogućnosti ili tu snagu tijela koja ionako kroz život nestaje uložiti u ono što nas uzdiže iznad tjelesnoga?

12. Poput ruševine grada tijelo priča priču o vremenima slave, ponosa, pobjeda... Priču o vremenima zabluda od kojih se do nas probijaju samo uspomene. Mijenjamo se. U istim smo vodama različiti. Na nama se samo oslikava zakonitost mijene. Ruševine se pitaju što će od svega ostati osim onoga što je sačuvano kao uspomena porušenih zidova. Odlazimo. Jedno po jedno ljudsko biće. Sjećanja su bolna. No blizina smrti riječima daje smjernost (premda ta smjernost u sebi nosi prešućene neaktivirane eksplozije osjećaja). Mudrost uviđa vječnu mijenu. U srcima mladih prepoznaje istu naivnost, čistoću, otvorenost, želju, privrženost... No, istina mijene je iznad. Nije beskrajno i neizmjereno ništa od onoga što je u mijeni. Samo je mijena ta koja se uvijek iznova vraća istom snagom.

13. Puninu ne postižemo riječima nego tišinom. Što je riječ pred vječnošću ako ne pokušaj koji se utapa u snazi tišine. Što je smrt drugo nego ulazak u takvu vrstu tišine u kojoj riječi više ne znače ništa. Zato za Pavla Vuk-Pavlovića:

»Pred vječnošću je svaka riječ tišina.

[...]

Pred vječnošću je svaka smrt punina.«⁸

Svoj posljednji, tridesetitreći sonet Pavao Vuk Pavlović završava mišlju koja kaže da živjeti i mrijeti treba poput dobro skladane pjesme.

Kako je pjevao, Pavao Vuk-Pavlović pokušavao je i živjeti. Živio je tako da je ono lijepo, estetsko, uzdigao na najvišu razinu, razinu s koje je moguće onima koji dolaze ostaviti poruku koja traje – ostaviti poruku ne samo sadržajem nego i oblikom.

⁸ Ibid., str. 181.

SEAD ALIĆ

Falling Into Prose

Along the Poetry of Pavao Vuk-Pavlović

Summary

The invention of the written word was the discovery of a means of storing information. As a means of storage, prose has defined the character of the time in which storage will be more important than the act of creation or production. The storage technique has thus become more important than the substance being stored. In the days before the written word, man stored information – by singing. By singing, the man was closer to himself and the community in which he lived, which included the subject and form of the song. The time of prose in which we live is ideal for the storekeepers of the spirit, but the psyche is still looking for a living word, a living person – a life close to speech that connects the inner and outer world, which sings. On the example of Pavao Vuk-Pavlović's poems and his philosophy, the text aims to discuss the need of philosophy for poetry.